

Πώς θα αλλάξει εκ βάθρων ο χαρακτήρας του ελληνικού πανεπιστημίου

Του Αχιλλέα Γραβάνη

Είναι γνωστό τοις πάσι ότι μεγάλος αριθμός ελλήνων επιστημόνων (υπολογίζεται σε περίπου 12.000) εργάζεται με εξαιρετικές επιδόσεις στα κορυφαία πανεπιστήμια της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Ένας σημαντικός αριθμός από αυτούς επιστρέφει στην Ελλάδα, μολιάζοντας τα δικά μας πανεπιστήμια με εξαιρετικής ποιότητας εκπαιδευτικό και ερευνητικό προσωπικό. Η απόδοση των περισσότερων όμως από τους παλιννοστούντες πέφτει κατακόρυφα. Κατά τη γνώμη των περισσότερων εξ ημών, που έχουν τη διπλή εμπειρία της εργασίας στο εξωτερικό και της επιστροφής στην πατρίδα, το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στις διαφορές στο θεσμικό καθεστώς διοίκησης, επιλογής των καθηγητών και οικονομικής διαχείρισης του πανεπιστημίου.

Στη συντριπτική πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών, τα πανεπιστήμια διοικούνται από ολιγομελή Συμβούλια τα οποία επιλέγουν με αξιοκρατικές διαδικασίες τον Πρύτανη και τους Κοσμήτορες των Σχολών που απαρτίζουν την ολιγομελή Σύγκλητο. Τα μέλη του Συμβουλίου εκλέγονται από τους καθηγητές του ιδρύματος. Αυτό το σύστημα διοίκησης έχει αποδειχθεί εκ του αποτελέσματος εξαιρετικά λειτουργικό και ευέλικτο. Γι' αυτό άλλωστε, εδώ και πολλές δεκαετίες, είναι διεθνώς το κυρίαρχο μοντέλο. Η Σύγκλητος επεξεργάζεται, σχεδιάζει και προτείνει προς το αποφασίζον Συμβούλιο λύσεις για τα ακαδημαϊκά και τα ερευνητικά θέματα, ενώ ο Πρύτανης επιλαμβάνεται της καθημερινής διοικητικής διαχείρισης του ιδρύματος. Πρύτανης και Σύγκλητος λογοδοτούν στο Συμβούλιο.

Αντίθετα με τα διεθνώς επικρατούντα, στη χώρα μας το πανεπιστήμιο διοικείται από τον Πρύτανη και την πολυπληθή και δυσκίνητη Σύγκλητο. Πρύτανης και Σύγκλητος δεν λογοδοτούν σε κανέναν! Το εκλογικό σώμα της επιλογής του Πρύτανη αποτελείται από τους καθηγητές (50%), τους διοικητικούς υπαλλήλους (10%) και τους φοιτητές (40%) του ιδρύματος. Αυτή η διαδικασία επιλογής των διοικητικών οργάνων του ελληνικού πανεπιστημίου έχει οδηγήσει στον ασφυκτικό κομματικό εναγκαλισμό του και στον περιορισμό της αυτόνομης λειτουργίας του: ο Πρύτανης προκειμένου να έχει ευχαριστημένους τους πολυπληθείς και διαφορετικών συμφερόντων εκλέκτορες του (φοιτητές, καθηγητές, διοικητικό και τεχνικό προσωπικό), λειτουργεί περισσότερο σαν πολιτικός, «στρογγυλεύοντας» διαρκώς τις αποφάσεις του, ή αποφεύγοντας να πάρει δύσκολες αποφάσεις που θίγουν συμφέροντα - χρειάζεται τις ψήφους για την επανεκλογή του. Από την άλλη, η πολυπληθέστατη Σύγκλητος (Κοσμήτορες των Σχολών, Πρόεδροι των Τμημάτων, εκπρόσωποι των καθηγητών από κάθε Τμήμα και μεγάλος αριθμός εκπροσώπων των φοιτητών) είναι εξαιρετικά δυσκίνητη, σπάνια αποφασίζει για ζέοντα θέματα, συνήθως αναλώνεται σε ατέρμονες συζητήσεις και ανάλογες πολιτικές αντιπαραθέσεις.

Στα πανεπιστήμια του εξωτερικού, οι καθηγητές επιλέγονται ή προάγονται από ολιγομελείς επιτροπές 5-7 καθηγητών. Συνήθως οι κριτές είναι οι, βάσει των ακαδημαϊκών τους επιδόσεων, άριστοι στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο της προκηρυγμένης θέσης - και κατά συνέπεια ασφαλείς επιστημονικά να κάνουν αξιοκρατική κρίση. Στην πατρίδα μας, οι καθηγητές επιλέγονται ή προάγονται από εκλεκτορικά σώματα 21 καθηγητών (για χρόνια ήταν 30!), όχι απαραίτητα του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου της προκηρυγμένης θέσης και πολλές φορές με σημαντικά υποδεέστερο ακαδημαϊκό έργο συγκριτικά με το έργο εκείνων τους οποίους κρίνουν. Έτσι, ένας χειρουργός επιλέγεται από βιοχημικούς, ακτινολόγους, ψυχιάτρους, φυσικούς: η αξιοκρατία σε ασφυκτικό «δημοκρατικό» εναγκαλισμό!

Η οικονομική διαχείριση των πόρων των πανεπιστημίων στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ ενισχύει την αυτονομία τους, ακολουθώντας ευέλικτα ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και διαδικασίες

κάτω από τη διαρκή λογοδοσία και τον έλεγχο του Συμβουλίου, το οποίο με τη σειρά του είναι νομικά υπόλογο στην Πολιτεία. Η διαχείριση της δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης από ερευνητικά προγράμματα, χορηγίες, έσοδα από παροχή υπηρεσιών, ή την εμπορική εκμετάλλευση της παραγόμενης πνευματικής ιδιοκτησίας, γίνεται από κοινού από το Συμβούλιο και τον Πρύτανη. Αντίθετα, στη χώρα μας το πανεπιστήμιο λειτουργεί κάτω από τον ασφυκτικό οικονομικό έλεγχο του δημόσιου λογιστικού και των ανελαστικών και ελάχιστα ευέλικτων «κωδικών χρήσης» που οδηγούν πολλές φορές τους Πρυτάνεις σε διαχειριστική απόγνωση και πλήρη αδυναμία να ανταποκριθούν στα καθήκοντά τους. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης θυμόμαστε με τρόμο τούς, σε εκκρεμότητα, οικονομικούς καταλογισμούς σε έντιμους και άξιους συναδέλφους που, απλά, έκαναν το καθήκον τους - και ακόμη ταλαιπωρούνται στα δικαστήρια.

Τις ημέρες αυτές φιλοξενούνται στις εφημερίδες οι προτάσεις του υπουργείου Παιδείας για τη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων μας. Είναι παρήγορο ότι οι περισσότερες αλλαγές που προτείνονται έχουν αναφορά στη διεθνή εμπειρία διοίκησης και λειτουργίας του πανεπιστημίου, όπως αυτή αναφέρθηκε παραπάνω. Η εφαρμογή επιτέλους στα πανεπιστήμιά μας των διεθνώς δοκιμασμένων διαδικασιών διοίκησης και λειτουργίας τους θα απελευθερώσει τις ποιοτικές δυνάμεις τους, οι οποίες σήμερα στενάζουν κάτω από το υπάρχον κομματικοποιημένο και σε πολλές περιπτώσεις αναξιοκρατικό και φαύλο καθεστώς λειτουργίας τους. Το ελληνικό πανεπιστήμιο διαθέτει το επιστημονικό προσωπικό για να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στην πρόκληση του εκσυγχρονισμού του.

Ο Αχιλλέας Γραβάνης είναι καθηγητής Φαρμακολογίας στο Τμήμα Ιατρικής του Πανεπιστημίου Κρήτης